

Huhta, A. & R. Hildén (toim.) 2016. Kielitaidon arviointitutkimus 2000-luvun Suomessa. AFinLA-e. Soveltavan kielitieteen tutkimuksia 2016 / n:o 9. 44–67.

Minna Martikainen

Jyväskylän yliopisto

Inkeriläisten paluumuuttajien kielitutkinnon synty keskustelussa

This is a study on impact, the meanings given to a language exam when the exam was launched. Ingrians are ethnic Finns who have been living in Russia for many generations. In order to immigrate to Finland on the basis of Finnish origin they have to prove Finnish language skills. The Ingrians' language exam was designed to test if the residence permit applicant is at A2 level in Finnish. This study is based on both oral and written data. In this article I analyze parliamentary protocols and media texts. In addition to these written materials I have interviewed persons who worked on the language exam when it was designed. The topics analyzed construct a continuum between the Finnish identity (past) and moving to Finland (future), both in a text and between texts written over several years. Finally, this article discusses some implications concerning language testing in the future.

Keywords: language exams, Ingrians, Finnish language, discourse analysis

Asiasanat: kielitutkinnot, inkeriläiset, suomen kieli, diskurssianalyysi

1 Johdanto

Kielitutkinto on voimakas keino asettaa kielitaitovaatimuksia ja valvoa vaatimusten täyttymistä, varsinkin kun lainsäätävä ottaa sen työkalukseensa. Tutkintoja pidetään usein objektiivisena totuutena, vaikka ne heijastavat luojiensa arvoja ja normeja (Van Avermaet & Pulinx 2013: 379). Kielitutkinnon seuraukset ovat merkittävä osa tutkinnon laadun ja täten sen oikeutusta (esimerkiksi Bachman & Palmer 1996; ALTE 2011: 17). Vaikka kielitutkintojen vaikutuksista on jo runsaasti tutkimusta, kaikkia vaikutuksia ei voida etukäteen ennakoida (Cheng 2004: 148). Tässä artikkelissa tarkastellaan niitä merkityksiä, joita erään tutkinnon valmisteluvaiheessa annettiin kielitaidon arvioinnille.

Kielitaitoa testataan niin epämuodollisesti opetuksen yhteydessä esimerkiksi luokahuoneessa kuin myös äärimmäisen muodollisilla, viranomaisten järjestämillä tutkinnoilla, joissa tutkintotilaisuus on irrallaan oppimistilanteesta. Tarkastelussa oleva tutkinto, inkeriläisille paluumuuttajille räätälöity suomen kielen tutkinto, on jatkumon jälkimmäisessä päässä: tutkinnon järjesti Suomen viranomainen ja suorituksia arvioivat asiantuntijat, jotka eivät olleet mukana tutkintoon valmentavan koulutuksen järjestämisessä tai opetuksessa. Tutkinnon painoarvoa lisäsi se, että sen suorittaminen oli yhtenä edellytyksenä oleskeluluvan saamiselle inkeriläisstatuksen perusteella. Testaamisen ja arvioinnin oikeudenmukaisuus luo raamit testaamisen hyvälle käytännölle (ALTE 2011: 10, 2016: 18). Kielitutkinnon asettaminen yhden maahanmuuttajaryhmän oleskeluluvan saannin ehdoksi sai osakseen kritiikkiä, mutta toisaalta sitä pidettiin myös perusteltuna ja tervetulleena muutoksena inkeriläisten maahanmuuttoprosessiin. Inkeriläisten maahanmuutossa 1990-luvulta tähän päivään saakka voi nähdä yhtymäkohdita nykyiseen turvapaikanhakijatilanteeseen, kun täysin erilaisista yhteiskunnallisista oloista saapuu ihmisiä Suomeen. Historiallinen ja poliittinen tilanne, olot lähtöalueella ja myös Suomessa ovat kuitenkin erilaisia. Kielitutkinnon käyttöönotosta osana nykyistä maahanmuuttoprosessia on ollut puhetta, mutta sitä ei ole toteutettu. On siis syytä tarkastella 1990-luvun lopulla vallinnutta tilannetta ja arvioida, mikä merkitys kielitutkinnon suhteen tehdyillä valinnoilla on ollut yhden väestöryhmän maahanmuutossa.

Tässä artikkelissa tavoitteena on 1) analysoida niitä merkityksiä, joita inkeriläisten paluumuuttajien kielitutkinnolle annettiin sen syntyvaiheessa ja jälkikäteen. Tavoitteena on myös 2) saada ymmärrystä siitä, millaisia tavoitteita tutkinnolla on haluttu saavuttaa. Kuvaan aluksi sitä historiallista tilannetta, jossa tämä kielitutkinto syntyi ja minkä aseman se on maahanmuuttoprosessissa saanut. Seuraavaksi kerron aineiston keräämisestä ja työtavoistani. Tämän jälkeen esittelen havaintojani aineistosta.

1.1 Dipaki-kielitutkinto

Inkeriläisten paluumuutto Suomeen perustui muuttajien suomalaisen syntyperään, ja suomen kielen taidon testauksella oli siinä osansa. Inkeriläisten paluumuuttajien kielitutkinto lpaki kehitettiin vuonna 2003 todentamaan inkerinsuomalaisten paluumuuttajien suomen kielen taitoa. Tutkinto digitalisoitiin vuonna 2005, ja siitä lähtien tutkinnosta on käytetty nimitystä Dipaki. Tämän kielitutkinnon toteutusta on kuvattu muutamissa artikkeleissa (Kärkkäinen & Lankinen 2008; Tarnanen, Juntila & Westinen 2009). Itse kieliaineistoa, jota tutkinnon kautta kertyi, ei ole analysoitu kielentutkimuksessa lainkaan.

Inkerinsuomalaisten paluumuutto käynnistyi vuonna 1990 varsin nopeasti presidentti Mauno Koiviston 11.4.1990 antaman lausunnon jälkeen, kun hän totesi, että inkeriläisiä voidaan pitää paluumuuttajina (Yleisradio 1990). Lausunnon jälkeen alettiin tehdä virkamiespäätöksiä, joiden pohjalta varsinainen paluumuutto käynnistyi. Paluumuuton säädöksiä muutettiin 1.10.2003, kun voimaan tuli ulkomaalaislain 18 § muutos (218/2003). Henkilön, joka tämän pykälän perusteella haki oleskelulupaa Suomeen, oli osoitettava riittävä suomen tai ruotsin kielen taito. Se, että tässä mainitaan myös ruotsin kieli, liittyy siihen, että suomenkielisten inkeriläisten lisäksi paluumuuttajiin kuuluvat Suomen kansalaiset ja heidän jälkeläisensä. Oleskeluluvan saaminen paluumuuton perusteella oli sikäli suotuisaa, että lupa oli tällöin jatkuva (ensin yhdeksi vuodeksi). Vaikka siihen liittyi myös asuntoedellytys, sen saaminen ei edellyttänyt työ- eikä opiskelupaikkaa. (Maahanmuuttovirasto 2015a.) Tästä syystä oleskelulupaa haettiin tällä ns. inkeriläisstatuksella, vaikka kielitaito olikin edellytyksenä.

Lain mukaan riittävä kielitaito vastasi eurooppalaisen viitekehysten mukaisen kielitaidon arviointiasteikon taitotasoa A2. Sitä tarkennettiin Inkerinsuomalaisten paluumuuttajien kielitaidon perusteissa (Työministeriö 2003a) tasoksi A2.1, joka on peruskielitaidon alkuvaihe. Jo joulukuussa 2003 järjestettiin ensimmäinen inkeriläisten kielitutkinto Pietarissa. Tämän jälkeen tutkintoja järjestettiin Pietarin lisäksi Petroskoissa, Moskovassa, Tartossa, Helsingissä ja Jyväskylässä (Maahanmuuttovirasto 2015c).

Suomen eduskunta on päättänyt, että 1.7.2011 jälkeen paluumuuttojonoon ei voi enää ilmoittautua vaan jono on suljettu. Paluumuuttojonoon ennen tätä ajankohdtaa ilmoittautuneilla oli mahdollisuus muuttaa Suomeen 1.7.2016 mennessä itse valitsemanaan ajankohtana. Kielitutkintoja järjestettiin siihen asti. (Maahanmuuttovirasto 2015d.) Tämän ajankohdan jälkeen ei siis enää ole ollut erillistä inkeriläisstatusta oleskelulupaa haettaessa, vaan oleskelulupaa haetaan muilla perusteilla.

Paluumuuttajat, jotka osallistuivat kielitutkintoon, olivat sekä suomen kielen taidoltaan että myös kielelliseltä identiteetiltään erilaisia. Toiset puhuivat suomea (lähes) äidinkielenään, toiset osasivat suomea ainoastaan paluumuuttovalmennuskursseilla tai kielikursseille oppimansa pohjalta. Tutkintoa suoritti 250–700 henkilöä vuo-

deksi. Tutkintoja suoritettiin aikavälillä 1.12.2003–30.6.2016 yhteensä 5476. Tutkinnon läpäisyprosentti oli noin 80. (Maahanmuuttovirasto 2016.)

Tutkinnon järjestämisestä vastasi Maahanmuuttovirasto. Tutkintoja järjestettiin pääasiassa keväällä, kerran kullakin paluumuuttovalmennuksen paikkakunnalla. Tutkintoon osallistujien määrästä riippuen tutkintoja järjestettiin usein kahtena peräkkäisenä päivänä. Tutkinnoissa opastivat ja valvoivat Maahanmuuttoviraston edustajat. Tutkintosuoritusten arviointi tapahtui keskitetysti Suomessa, viimeksi Helsingissä. Maahanmuuttovirasto järjesti myös arvioinnin kutsumalla tehtävään koulutettuja arvioijia eri puolilta Suomea.

Tutkinto on aikanaan kehitetty tilanteessa, jossa inkeriläisten paluumuuton ehtoja haluttiin tiukentaa (tiedote, Sisäministeriö 1999). Tällöin kehitettiin juuri tälle väestöryhmälle räätälöity tutkinto, joka vastasi poliittisesti määriteltyä kielitaidon tasoa. Työryhmässä, joka perustettiin muun muassa tutkinnon perusteiden laadintaa, toteutusta, seuranta ja kehittämistä varten, oli mukana myös kielitaidon arviointiin perehtyneitä kielitutkijoita (Työministeriö 2003b). Päävastuu tutkinnon järjestämisestä ja arvioinnista oli kuitenkin aluksi työministeriöllä, myöhemmin sisäministeriön alaisella Maahanmuuttovirastolla – samalla viranomaisella, joka teki oleskelulupapäätökset osin tutkinnosta saadun arvioinnin perusteella. Tutkinnon järjestämisen aikana kertynyt kielilaineisto on Maahanmuuttoviraston hallussa.

Dipaki-tutkinto asettuu kahden hyvin erityyppisen koulu- ja opiskelukulttuuriin välimaastoon. Tutkintoon valmistauduttiin paluumuuttovalmennuksessa pääsääntöisesti Venäjällä (aiemmin myös Virossa), ja opettajina toimivat paikalliset opettajat. Valmennuksessa pääpaino oli suomen kielen opetuksella. Valmennusta järjestettiin syksystä keväeseen kestäväna iltaopetuksena, pääsääntöisesti kahtena iltana viikossa neljä tuntia kerrallaan (Mielonen 2014, 2015). Valmennuskurssien koordinoijana ja opettajien ohjaajana toimi suomalainen oppilaitos, Etelä-Kymenlaakson ammattiopisto Ekami. Usein kritisoidaan pyrkimystä muuttaa koulutusjärjestelmää järjestämällä kielitutkinto (Alderson & Wall 1993; Cheng 2014: 2483). Dipaki-tutkinnon yhteydessä tutkinnon kehittämisen lisäksi panostettiin voimakkaasti myös opetuksen kehittämiseen (Mielonen 2014).

Tutkinnossa testattiin kielitaitoa neljällä osa-alueella: puhuminen, puheen ymmärtäminen, kirjoittaminen ja tekstin ymmärtäminen. Hyväksytyyn suoritukseen vaadittiin kaikkien neljän osakokeen suorittaminen ja puhumisen sekä jonkin muun osakokeen suorittaminen hyväksytysti. Testin arvioinnissa painotettiin siis aktiivista suullista kielitaitoa. (Työministeriö 2003a; Kärkkäinen & Lankinen 2008.)

Kielitutkinto kehitettiin yhteistyössä työministeriön, Jyväskylän yliopiston soveltavan kielitutkimuksen keskuksen ja Renet Oy Remote -yrityksen kesken. Tutkintoja järjestettiin Virossa, Venäjällä Pietarissa ja Petroskoissa sekä Suomessa. Aluksi puheosuudet toteutettiin haastatteluina, jotka nauhoitettiin C-kaseteille, mutta jo vuodesta

2005 alkaen koko tutkinto digitalisoitiin ja se voitiin suorittaa kokonaan tietokoneella. Dipaki-tutkinto oli offline-tutkinto. Se ei siis ollut saatavilla internetissä vaan oli tallennettuna tietokoneen kovalevyille. Testi suoritettiin valvotuissa testitilanteissa. Järjestelmässä oli eri ohjelmat testin laatijalle, testin suorittajalle ja arvioijalle. (Kärkkäinen & Lankinen 2008.)

Dipaki-testi oli testiin osallistujalle maksuton, mutta henkilö sai osallistua siihen vain kerran (Maahanmuuttovirasto 2015e). Jos hän epäonnistui testissä eikä saanut hyväksytyä tulosta, hän pystyi todistamaan riittävän kielitaidon Yleisen kielitutkinnon avulla, kun sai siitä arvosanaksi vähintään taitotason A2. (Kärkkäinen & Lankinen 2008; Maahanmuuttovirasto 2015e.) Venäjällä asuvalle Yleiseen kielitutkintoon osallistuminen oli kuitenkin käytännössä erittäin haastavaa.

1.2 Dipaki-tutkinnon asema maahanmuuttoprosessissa

Ihmisten liikkuminen ja tilapäinen tai pysyvä oleskelu muualla kuin synnyinmaassaan on lisääntynyt erityisesti 2000-luvun alusta alkaen. Joidenkin arvioiden mukaan lähes kolme prosenttia maailman väestöstä asuu muualla kuin synnyinmaassaan (United Nations 2015: 1–2). Euroopan unionin ja Schengen-alueen myötä puhutaan paljon vapaasta liikkuvuudesta. Toisaalta maahanmuuton edellytyksiä on tiukennettu ja esimerkiksi kielitaitovaatimuksia otettu käyttöön; selvitysten mukaan eritasoiset kielitaitovaatimukset ovat lisääntyneet huomattavasti 2000-luvun ensimmäisen vuosikymmenen aikana sekä maahantulovaiheessa että myös pysyvää oleskelulupaa haettaessa. (Saville 2013; Van Avermaet & Pulinx 2013: 380–381; ALTE 2016: 9–13).

Dipaki-tutkinnon rooli oli varsin merkittävä, kun katsotaan sen asemaa inkeriläisten Suomeen muuttamiseen liittyvissä velvoitteissa. Saville (2009) kuvaa maahanmuuttoprosessia byrokraattisten vaiheiden kautta. Kun maahanmuuttajien kielitaidon testaamista analysoidaan, on syytä tiedostaa, mihin maahanmuuton vaiheeseen testi sijoittuu. Ensimmäinen vaihe on ennen maahanmuuttoa. Dipaki-tutkinto suunniteltiin juuri tähän vaiheeseen, tehtäväksi lähtömaassa Venäjällä ennen Suomeen muuttoa. Aiemmin tutkintoa järjestettiin myös Virossa, mutta Viron liityttyä Euroopan unioniin Viron kansalaiset eivät tarvitse oleskelulupaa muuttaessaan Suomeen. Erityisesti työperäinen maahanmuutto Virosta Suomeen on käytännössä vapaata.

Dipaki-kielitutkintoon täytyi ilmoittautua ja suorittaa se hyväksytysti kahden vuoden kuluessa oleskelulupahakemuksen vireille tulosta (Laki ulkomaalaislain muuttamisesta 218/2003). Tutkintoa edelsi paluumuuttovalmennus, jonka saattoi käydä vain kerran. Valmennuksen päätyttyä hakija kutsuttiin kielitutkintoon. Mikäli henkilö ei osallistunut paluumuuttovalmennukseen, hän ilmoittautui tutkintoon suoraan Suomen edustustossa (Maahanmuuttovirasto 2015b, 2015e).

Tutkinnon asemaa tässä vaiheessa perustellaan käytännöllisillä syillä: muun muassa sillä, että paluumuuttajan kielitaito edistää hänen kotoutumistaan ja työllistymistään Suomessa (esimerkiksi Hallituksen esitys 165/2002). Kielitaidon testaamisessa ennen maahanmuuttoa tai maahanmuuton yhteydessä voidaan nähdä myös piirteitä identiteettikysymyksestä (McNamara 2005). Suomen kielen taidon osoittaminen voidaan nähdä osoituksena suomalaisesta alkuperästä. Inkeriläisten paluumuuttohan käynnistyi presidentti Koiviston lausunnosta, jossa hän totesi inkeriläisten olevan suomalaisia (Yleisradio 1990). Tämän maahanmuuttajaryhmän Suomeen muutolla on siis identiteettiin liittyvä tausta, vaikka maahanmuuton ensisijaiset syyt voivat olla muita. Saksassa vastaavan väestöryhmän, Venäjällä asuvan ja Saksaan muuttavan väestön kohdalla vuonna 1996 käyttöön tulleen kielikokeen tarkoituksena on ollut selvittää, onko saksalainen kulttuuriperintö säilynyt. Kuten Dipakiin, siihenkin voi osallistua vain kerran. (Struck-Soboleva 2006; Työministeriö 1998.)

Inkeriläisten Suomeen-muuton ”byrokraattiset vaiheet” (Saville 2009) jatkuvat hyväksytyin kielitutkinnon jälkeen oleskelulupahakemuksen täyttämällä ja jättämisellä. Jos henkilö sai myönteisen päätöksen, hän pääsi muuttamaan Suomeen. Oleskelulupahakemuksen jättämisestä henkilöllä oli kuusi kuukautta aikaa muuttaa Suomeen. Ensimmäinen oleskelulupa on aina määräaikainen, mutta neljän vuoden jatkuvan oleskelun jälkeen voi saada pysyvän oleskeluluvan. Tämän jälkeen on mahdollista hakea Suomen kansalaisuutta. (Maahanmuuttovirasto 2015a.)

2 Aiemmistä tutkimuksista

Kansainvälisissä toisen kielen arviointia koskevilla tutkimuksissa käytetään termejä *impact* ja *washback* (Wall 1997; sittemmin Cheng 1997; Saville & Hawkey 2004). *Impact*-termillä viitataan niihin (yleisiin) vaikutuksiin, joita testaamisella on yksilöihin tai käytäntöihin luokahuoneessa, koulussa tai laajemmin yhteiskunnassa. *Washback*-termi viittaa siihen, kuinka testaaminen vaikuttaa opetukseen ja oppimiseen. Tässä artikkelissa tavoitteena on analysoida kielitutkinnon valmisteluvaiheessa esiin nousseita tavoitteita, tarkoituksia ja perusteluja eli millä tutkinnon tarpeellisuutta on perusteltu ja mitä tutkinnolla on tavoiteltu. Koska tarkasteltava keskustelu ajoittuu pääosin tutkinnon toteutusta edeltävään aikaan, ei luokahuonevaikutuksia vielä ole, vaikka tutkintoa valmisteltaessa asetetaan odotuksia myös kielen oppimiselle. Artikkelissa haetaan siis tietoa *impact*-vaikutuksesta.

Monet kansainväliset *impact*- ja asennetutkimukset asettuvat kielitutkinnon elinkaareissa ajankohtaan, jossa tutkinto on jo olemassa. Alderson ja Wall (1993) tutkivat kielitutkinnon vaikutuksia siinä vaiheessa, kun englannin kielen tutkinto otettiin käyttöön Sri Lankassa. Tuolloin osoittautui, että tutkinnon käyttöönotto vaikutti opetuk-

sen sisältöön, muttei niinkään opetusmenetelmiin. Myöhemmin muun muassa Cheng (1997, 1998) tutki kielitutkinnon vaikutuksia opetukseen, Saville ja Hawkey (2004) vaikutuksia oppimateriaaleihin ja Watanabe (2004) opettajakohtaisia vaikutuksia. Erityisesti englannin kielen tutkintojen suorituspäämäärät ovat suuria ja henkilöitä, joita tutkinto koskettaa, on paljon. Tällöin on usein päädytty sekä laajoille joukoille suunnattujen kyselyiden ja yksilöllisempien haastattelujen ja havainnoinnin avulla koottuun aineistoon. Aineiston analyysi on usein sisällöllistä (mm. Cheng 1997; Saville & Hawkey 2004; Moore, Stroupe & Mahony 2009; Loumbourdi 2014). Diskurssianalyysitekniikat kielen arviointitutkimuksissa ovat lisääntyneet (Huhta, Kalaja & Pitkänen-Huhta 2006).

Kielitaidon ja -tutkintojen merkitystä on aiemminkin lähestytty niistä käydyn keskustelun kautta. Kun Suomessa tutkittiin ylioppilastutkinnon suorittajien käsityksiä tutkinnosta, päiväkirja-aineistosta esiin nousi rooleja, joita tutkintoon valmistautuvat ottivat puhuessaan tutkinnosta (Huhta ym. 2006). Virtasen (2011) media- ja haastatteleuaineistossa käsitykset kansainvälisten hoitajien ammatillisesta kielitaidosta näyttäytyivät tehtäväkohtaisina, mutta keskustelussa tuli ilmi hyvin vastakkaisia näkökulmia: joissakin puheenvuoroissa korostui ammattisanaston ja termien tuntemisen merkitys, toisissa nähtiin kieli laajana verbaalisen ja myös nonverbaalisena ilmiönä (Virtanen 2011: 167). Myös tässä artikkelissa aihetta lähestytään siitä käydyn keskustelun kautta. Tarkoituksena on tavoittaa niitä kielellisiä ilmaisuja, joita tarkastelussa olevaan kielitutkintoon on liitetty ja tarkastella niitä niissä konteksteissa, joissa ne aikanaan on esitetty.

Kielitaidon keskeisyys identiteetin osana ja rakentajana nousee esille myös Karjalaisen (2012: 195) tutkimuksessa amerikansuomalaisten kieli-identiteeteistä. Iskanuksen tutkimuksessa Suomessa asuville venäjänkielisisille nuorille kysymys kansallisuudesta oli varsin ongelmallinen ja kansallisuudella tarkoitettiin eri konteksteissa eri asioita: yhtäältä suomalaisuus on paluumuuttajille se status, jonka perusteella he ovat tulleet Suomeen, toisaalta se on sitä suomalaisuutta, jonka keskellä he Suomessa elävät (Iskanus 2006: 172, myös Davydova 2002: 156–159).

3 Tutkimusaineisto ja -menetelmät

Tutkimukseni hyödyntää sekä kirjallista että suullista aineistoa. Lainsäädäntötyössä on tallentunut kielitutkinnon valmisteluun liittyvää aineistoa eduskunnan täysistuntojen pöytäkirjoihin, hallituksen esityksiin ja valiokuntien lausuntoihin. Lisäksi olen haastatellut kielitutkintotyöryhmän jäseniä.

Aineistolajit:

1. Työhallinnon julkaisu 215/1998: Inkerinsuomalaisten maahanmuutto Suomeen 1990-luvulla. Hallituksen selonteko eduskunnan ulkoasiainvaliokunnalle. Työministeriö.

2. Eduskunta-aineistoa vuosilta 2002–2010.
3. Media-aineistoa: tiedotteita ja uutisia vuosilta 1999–2003.
4. Työministeriö 2003: Inkeriläisten kielitutkinnon perusteet.
5. Kolmen kielitutkintotyöryhmän jäsenen haastattelut vuonna 2015.

Aineistolajeista lajit 1–4 ovat olemassa jo ennen tämän aiheen valintaa ja aineistonkeruuvaihetta, mutta työryhmän jäsenten haastattelut (laji 5) olen tehnyt tätä tutkimusta varten. Lisäksi lajit 1–4 ajoittuvat tutkinnon syntyvaiheeseen, mutta haastatteluissa ilmiötä tarkastellaan ja sille annetaan merkityksiä jälkikäteen. Nämä seikat täytyy huomioida tuloksia analysoidessa.

Työhallinnon julkaisu vuodelta 1998 on julkaistu ennen varsinaista lain valmistelua, mutta se on toiminut lainsäätäjien taustamateriaalina, kun he ovat perehtyneet asiaan. Tämän vuoksi valitsin sen mukaan aineistoon. Eduskunnan aineistosta hakusana haku ”inkeriläis” tuotti 182 tulosta. Näistä 49 oli kirjallisia kysymyksiä, 34 pöytäkirjoja, muut hallituksen esityksiä, aloitteita ja erilaisia lausuntoja ja mietintöjä, ja vain osa niistä käsitteli kielitaitoasiasia. Asiakirjoissa oli päällekkäisyyttä: sama asiakirja oli joissain tapauksissa tallennettu kahteen kertaan eri nimellä. Joissakin tekstilajeissa, esimerkiksi tilintarkastajien kertomuksissa, ei ole asioita perustelevaa sisältöä, joten rajasin ne tarkastelun ulkopuolelle. Jotkut tekstit toistuivat useissa hakutuloksissa. Toistuneet tekstit karsin myös pois. Lopulliseen tarkasteluun eduskunta-asiakirjoja jäi 11. Ne olivat pääasiassa täysistuntojen pöytäkirjoja, jonka lisäksi kolme kirjallista kysymystä, valiokuntamietintö ja kaksi hallituksen esitystä. Media-aineisto koostuu Helsingin Sanomien ja Yleisradion uutisista ja viranomaisten tiedotteista.

Inkeriläisten kielitutkinnon valmistelua, toteutusta ja seuranta varten perustettiin työministeriön alainen työryhmä ajanjaksolle 1.4.2003–31.3.2004. Työryhmässä oli yhteensä kymmenen jäsentä, joista haastattelin kolmea – niitä joiden tiesin työtehtäviensä puolesta olleen kaikkein eniten tekemisissä kielitutkinnon suunnittelun ja toteutuksen kanssa. Olen itse toiminut tässä kielitutkinnossa tutkintosuoritusten arvioijana alusta alkaen. Tätä kautta osa tutkinnon taustasta ja toimintatavoista oli minulla jo tiedossa.

Aineistoa tarkastelin useiden lukukertojen aikana. Se on myös laajentunut ensimmäisen lukukerran jälkeen. Alkuvaiheessa kävin tekstit ja litteroidut haastattelut läpi ja poimin niistä osiot, jotka liittyvät sekä inkeriläisiin (tai paluumuuttajiin) että heidän kielitaitoonsa, sen puutteeseen tai kielitaidon testaamiseen. Tällä tavalla hahmottui aineiston koko laajuus.

Toisella lukukerralla merkitsin ne kohdat, joissa tarkastelussa olevat aiheet nousivat esille. Säilytin aineiston taustatiedot: mistä aineistolajista on kyse ja milloin se on julkaistu tai syntynyt. Tässä vaiheessa otin käyttöön diskurssianalyysin välineitä hake-

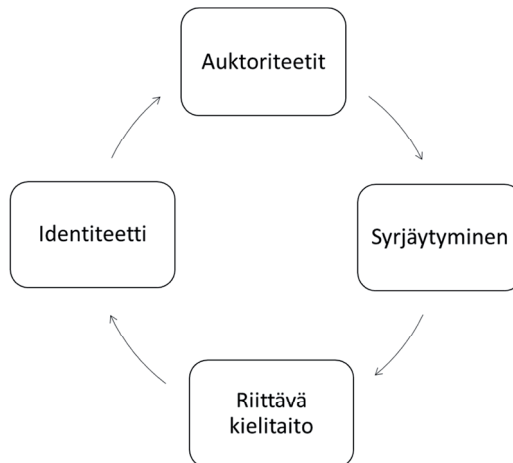

malla vastausta siihen, mitä ilmiöstä sanotaan ja miten, millaisia merkityksiä ilmiö saa (Potter & Wetherell 1987: 160; Pietikäinen & Mäntynen 2009: 11–15).

Tarkasteltavaa keskustelua kielitutkinnosta käydään eri foorumeilla ja eri tilanteissa, ja puheenvuoroja käytetään eri tarkoituksiin. Oletettavaa on, että tämä viestijöiden, tilanteiden ja puhefunktioiden erilaisuus näkyy myös puheen ja tekstin tasolla. Diskursseja ei kuitenkaan tarkastella heijastumina diskurssin osapuolten ajatuksista vaan puheena tai kirjoituksena kielitutkinnoista (Huhta ym. 2006: 331). Tarkastelussa olevat ilmaisut näyttäytyvät historiallisten ja myös sosiaalisten prosessien, menneiden ja käsillä olevien tilanteiden, erilaisten toimijoiden, käytänteiden ja toiminnan risteymänä (Scollon & Wong Scollon 2004). Sosiaalista toimintaa tarkastellaan neksusanalyysin tapaan tutkimuksen kannalta olennaisissa solmukohdissa, neksuksissa, jotka puolestaan muokkaavat tätä toimintaa kuljettaessaan mukanaan aiempia käyttökonteksteja ja merkityksiä (Pietikäinen 2012: 418). Tutkimuksessani tämä tarkoittaa sitä, että tarkastelen kielitutkinnosta käytyä keskustelua niissä konteksteissa, joissa sitä käydään.

4 Neljä inkeriläisdiskurssia

Keskityn tarkastelussani siihen, millaisissa konteksteissa ja millaisilla sananvalinnoilla kielitaitovaatimus esitetään. Tarkastelussa aineistosta nousi aihepiirejä, jotka asettuvat seuraavien neljän laajemman otsikon alle: identiteettdiskurssi, auktoriteettdiskurssi, syrjäytymisdiskurssi ja riittävän kielitaidon diskurssi (kuvio 1).

KUVIO 1. Perustelussa käytetyt diskurssit.

Nämä neljä teemaa näyttäytyvät aineistossa diskurssia luovina ja rakentavina: niillä todetaan ja määritellään. Ne rakentuvat myös menneiden diskurssien varaan ja kommentoivat aiemmin esitettyä. Niissä hyvin usein toistetaan aiempia tekstejä – joko sellaisenaan tai muunnellen. Näin uusi diskurssi rakentuu aiemman päälle. Valtaosa tarkasteltavasta keskustelusta käydään julkisuudessa, mikä osaltaan vaikuttaa kielenkäyttäjien valintoihin.

4.1 Identiteetidiskurssi

Identiteetidiskurssia käydään suomalaisuuden määrittelyn ympärillä. Se liittyy etniseen taustaan ja syntyperään sekä kielen ja identiteetin väliseen suhteeseen. Identiteetidiskurssin voidaan katsoa ensimmäisen kerran tavoittaneen laajan mediayleisön presidentti Koiviston lausunnolla vuonna 1990, kun hän linjasi, että inkeriläiset ovat suomalaisia:

- (1) Haastattelija: Oliko kansalaismielipiteellä vaikutusta siihen, että Suomi on nyt päättänyt ottaa maahan inkeriläisiä?
 Mauno Koivisto: En uskoisi. Tässähän on kysymys verrattain vaatimattomista mittasuhteista ainakin toistaiseksi.
 > Ehkä sillä on ollut joku vaikutus. < (nopeasti)
 Joka tapauksessa kysymys on siitä,
 että nämä ovat suomalaisia
 jotka Ruotsin vallan toimesta on sille alueelle siirretty. (Yleisradio 1990)

Tätä siteerataan mediassa hyvin usein, muun muassa Helsingin Sanomissa vielä vuonna 2002: - - *presidentti Mauno Koivisto totesi inkeriläisten olevan suomalaisia* (13.2.2002). Identiteetin määrittelyä koskeva keskustelu jatkui. Joissain puheenvuoroissa identiteettiin viitataan melko epämääräisesti *yhteys-* ja *side-*sanojen avulla.

- (2) Kielivaatimus ehkä olisi se, jota tässä alun perin on haettu, että heillä on jonkin näköinen **yhteys Suomeen**. (Eduskunta 4/2002, 7.2.2002)
- (3) Jollei syntyperää pystytä asiakirjoilla osoittamaan, tulee selvityksessä ottaa huomioon kattavasti henkilön muu **yhteenkuuluvuutta osoittava side Suomeen**, suomalaisuuteen ja suomen- taikka ruotsinkielen taitoon. (Tiedote, Työvoimaministeriö ja Ulkoministeriö 27.2.2002)
- (4) Ilman riittävää kielitaitoa henkilöllä ei voida katsoa olevan sellaista suomalaista identiteettiä, joka tekisi mahdolliseksi paluumuutosta puhumisen, jos henkilö ei kuuluisi Inkerin siirtoväkeen tai Suomen armeijassa palvelleisiin. (Hallituksen esitys 165/2002, 27.9.2002)

Esimerkeissä 2 ja 3 suomen kieli ja Suomi on yhdistetty toisiinsa: esimerkissä 2 kielitaidon osoittaminen on tapa todentaa yhteys Suomeen, esimerkissä 3 suomen kieli, suomalaisuus ja Suomi (maana) kuvataan tasavertaisina tapoina osoittaa suomalainen syntyperä. Hallituksen esityksessä ulkomaalaislain muutokseksi (esimerkki 4) kielitaito yhdistetään jo varsin eksplisiittisesti identiteettiin: *Ilman riittävää kielitaitoa henkilöllä ei voida katsoa olevan sellaista suomalaista identiteettiä - -*.

Kielen ja identiteetin suhdetta ei nähty kaikissa puheenvuoroissa yhtä selkeinä. Seuraava eduskunnan täysistunnossa esitetty näkökulma (esimerkki 5) tekee eroa kielitaidon ja vahvemman siteen välillä. Siinä tuodaan esille myös kielen opittavuus ja yhteiskuntaan sopeutuminen, joita käsittelem tarkemmin alaluvuissa 3.3 ja 3.4.

- (5) Onko kielitaito juuri se oikea kriteeri, jolla arvioidaan, mikä maahanmuuttajan tausta on? Itse en usko, että tämä on välttämättä kaikkein oikein kriteeri. Moni oppii kielen nopeasti, jos hänellä on kykyä sopeutua yhteiskuntaan, ja sitten voi kysyä myöskin näiden iäkkäämpien henkilöiden osalta, onko perusteltua vaatia kielitaitoa. Heillä voi olla kuitenkin vahvempi side, todellinen side, vaikka kieli on kadonnut. Kieli kyllä katoaa yhden sukupolven aikana, ja silloin ei välttämättä voi syyttää sitä henkilöä, jolta tämä kieli on kadonnut. (Eduskunta 173/2002, 7.1.2003)

Kielitaitovaatimusta linjattiin laissa siten, että se ei koske niitä inkeriläisiä, jotka olivat asuneet Suomessa sota-aikana mutta jotka palautettiin Neuvostoliittoon sotien jälkeen. Eduskunnan täysistunnossa eräs puhuja nostaa esille sen näkökulman, että juuri tämä ryhmä osaa suomea parhaiten, mutta kielitaitoa testataan muilta, nuoremmilta ikäryhmiltä (esimerkki 6). Toinen puhuja samassa täysistunnossa näkee kuitenkin ristiriidan siinä, että kielitaitovaatimus koskee vain yhtä väestöryhmää, inkeriläisiä, mutta ei muita maahanmuuttajaryhmiä (esimerkki 7).

- (6) Kielitaitovaatimus on erittäin tervetullut ja välttämätön. Tietysti pieni paradoksi on se, että nehan, joita se ei siis koske, 43–44 siirtoväkeen kuuluvia inkeriläisiä, osaavat parhaiten suomea, eivät suinkaan nuoremmat, heidän jälkeläisensä, jotka ovat kasvaneet puhtaasti Neuvostoliitossa tai venäläisessä kulttuurissa. (Eduskunta 107/2002, 1.10.2002)
- (7) En pidä kovin hyvänä enkä järkevänä, että **yksiltä vaaditaan erityinen kielitaito** ja sitten meille kuitenkin muuttaa sadoittain toisiin kansallisuuksiin kuuluvia, joilta **ei edellytetä minkäänlaista kotoutumista**. (Eduskunta 107/2002, 1.10.2002)

Esimerkissä 7 liitetään inkeriläiskeskustelu osaksi maahanmuuttokeskustelua yleensä (sadoittain toisiin kansallisuuksiin kuuluvia), mutta myös yhdistetään kielitaito ja kotoutuminen: *yksiltä vaaditaan - - kielitaito, kun taas - - (toisilta) ei edellytetä - kotoutumista*.

Hallituksen selonteossa vuonna 1998 suomalaisuutta määritellään varsin yksityiskohdaisesti sekä taidon (suomen tai ruotsin kielen taito, myös tietoisuus) että toiminnan (vaaliminen, osallistuminen, ylläpitäminen, seuraaminen) kautta:

- (8) Suomalaisen identiteetin tunnusmerkistönä voidaan pitää tietoisuutta suomalaisesta syntyperästä ja sen julkituomista sekä esim. tapojen, perinteiden ja uskonnon vaalimista, osallistumista ulkosuomalaisten kulttuuri- ja järjestötoimintaan, yhteyksien ylläpitämistä Suomeen ja Suomessa asuviin, Suomen olosuhteiden ja tapahtumien seuraamista, suomen tai ruotsin kielen taidon ylläpitämistä ja siirtämistä seuraaville sukupolville jne. (Hallituksen selonteko 9.12.1998, 2–3)
- (9) Suomen kielen taito on olennainen osa suomalaista identiteettiä, mutta sitä ei kuitenkaan voida pitää yksinomaan ratkaisevana. (Hallituksen selonteko 9.12.1998, 3)
- (10) Suomalaiset odottavat, että suomalaisen syntyperän perusteella muuttoluvan saaneet osoittavat yhteenkuuluvuutta Suomeen ja suomalaisuuteen hankkimalla suomen kielen taidon. (Hallituksen selonteko 9.12.1998, 54)

Taitovaatimusta kuitenkin lievennetään seuraavassa virkkeessä: kielitaitoa *ei kuitenkaan voida pitää yksinomaan ratkaisevana* (esimerkki 9). Tätä määrittelyä tehtiin jo vuonna 1998, viisi vuotta ennen kuin kielitaitovaatimus kirjattiin lakiin. Esimerkki 10 on kiinnostava, sillä siinä identiteetin määrittelyä tehdään kahteen suuntaan. Ensinnäkin kielitaidon hankkimisella osoitetaan yhteenkuuluvuutta Suomeen ja suomalaisuuteen. Toiseksi sanotaan, että tämä kielitaidon hankkiminen on suomalaisten odotus, siis sen ryhmän, johon kuulumista kielitaidolla pyritään osoittamaan.

Yksi tapa määritellä identiteettiä on vastakkainasettelu: henkilö on joko suomalainen tai jotakin muuta. Esimerkissä 11 venäläiset ja inkeriläiset niputetaan yhteen ja erotetaan heidät suomalaisista. Näissä puheenvuoroissa käytetään usein negaatiota: *ei ole kielitaitoa tai selvää suomalaista identiteettiä* (esimerkki 11), *ei ole enää yhteyksiä* (esimerkki 12), *puuttuu suomen kielen taito ja selvä suomalainen identiteetti* (esimerkki 13).

- (11) Viranomaiset eivät näe juuri eroja maahan muuttavien venäläisten ja inkeriläisten välillä, koska kummallakaan ryhmällä **ei ole kielitaitoa tai selvää suomalaista identiteettiä** (Helsingin Sanomat 13.2.2002).
- (12) Tänä päivänä jonossa on myös ihmisiä, joilla ei itse asiassa **ole enää yhteyksiä eikä perinteitä Suomen puolelle**. (Eduskunta 4/2002, 7.2.2002)
- (13) Joidenkin viranomaisten mukaan suurelta osalta paluumuuttajista **puuttuu suomen kielen taito ja selvä suomalainen identiteetti**, vaikka heiltä edellytetään kieliopin-toja ennen Suomeen muuttoa. (Helsingin Sanomat 31.3.2003)

- (14) Sen takia se ydinkysymys edelleenkin on - -, millä tavalla todella tämä näyttö suomalaisesta syntyperästä nykyistä paremmin voidaan antaa, jotta voidaan niin sanottu rikollinen aines sieltä kytkeä myöskin pois. (Eduskunta 107/2002, 1.10.2002)
- (15) Entisen Neuvostoliiton alueelta pääsee nykyään Suomeen ilman työpaikkaa niin sanottuna paluumuuttajana, jos pystyy asiakirjoilla todistamaan suomalaisen syntyperänsä. Tätä on kyetty käyttämään väärin, ja inkeriläisinä on tullut maahan myös rikollisia, sisäministeri Ville Itälä (kok) perusteli. (Helsingin Sanomat 2.10.2002)
- (16) Kielivaatimuksessa nähtiin kolmekin hyvää puolta: ei-suomalaisperäisiä karsiutuu, "oikeiden" paluumuuttajien 20 vuoden jono lyhenee ja tulijoiden kotoutuminen helpottuu. (Helsingin Sanomat 2.10.2002)

Mediassa vastakkainasettelua tehtiin jopa suomalaisen syntyperän ja rikollisuuden välillä, kuten esimerkiksi 15. Samoja asetteluja tehtiin myös eduskunnan täysistunnossa (esimerkki 14). Tuohon aikaan entisestä Neuvostoliitosta tulleiden rikollisuus oli voimakkaasti esillä tiedotusvälineissä, ja inkeriläisten oleskeluluvan saamiskriteereitä tiukentamalla haettiin ratkaisua tähän ongelmaan, kitkemään rikollinen aines ja estämään se, että suomalaista syntyperää käytetään väärin. Helsingin Sanomat summaa vuoden 2002 kielitutkintokeskustelua esimerkin 16 mukaisesti: suomalaisen identiteetin täyttyminen voidaan todentaa (kielitaito on näin osoitus suomalaisuudesta) ja Suomeen muuttaminen nopeutuu ja helpottuu.

Suomalaisuuden vaatimusta on laajennettu koskemaan myös kielitutkinnon suoritusten arvioijia (esimerkki 17).

- (17) Vuosittain järjestetään testitilaisuuksia Venäjällä ja Virossa. Kielitaidon arvioivat suomalaiset arvioijat. (Inkeriläisten kielitutkinnon perusteet 2003)

Mitä tällä suomalaisuudella tarkoitetaan, jää määrittelemättä.

Sen sijaan myöhemmin samassa asiakirjassa arvioijia määritellään hiukan laajemmin koulutuksen kautta eikä suomalaisuuteen enää viitata (esimerkki 18). Esimerkin 17 suomalaisuuden tulkintaa ohjaa edeltävä virke siitä, että testitilaisuuksia järjestetään Venäjällä ja Virossa. Suomalaisuuden voisi tässä kontekstissa tulkita siis venäläisyyttä ja virolaisuutta vasten.

- (18) Arvioinnin suorittavat tehtävänsä koulutetut arvioijat. Tarvittaessa käytetään kaksoisarviointia. Arvioijakoulutusta järjestetään jatkuvasti ja arviointia seurataan ja kehitetään saadun palautteen perusteella. (Inkeriläisten kielitutkinnon perusteet 2003)

Vuonna 2015 kielitutkintotyöryhmän jäsen nostaa haastattelussa esille aiemman, vuosia sitten olleen identiteetin, sen vahvistamisen ja uuden identiteetin luomisen.

- (19) Haastattelija: Mitä muita merkityksiä tai tarkoituksia siihen (= kielitutkintoon) nyt liittyy?

Haastateltava: Oisko sillä sitten jotakin merkitystä myöskin eräänlaisen uudenlaisen identiteetin luomisessa, että hallitsee tätä kieltä, kun tähän maahan muuttaa. Ehkä se sitten vahvistaa myös sitä identiteettiä, joka joillakin on ollut myös Venäjällä asuessaan. Hehän ovat kokeneet itsensä suomalaisiksi. (työryhmän 1. jäsenen haastattelu 2015)

Identiteettiä tuodaan siis esille monin tavoin. Joissain keskusteluissa suomalaisuus on toimintaa, kuten yhteyksien ylläpitämistä, Suomen tapahtumien seuraamista tai suomalaisen kulttuuriperinnön vaalimista. Suomalaisuutta määritellään myös vastakkainasettelun kautta: henkilö voi olla joko suomalainen (ja inkeriläinen) tai venäläinen, mutta ei molempia. Suomen kielen taito nousee tiheään keskusteluissa esille: suomalaisuus on suomen kielen taitoa, halua oppia ja käyttää suomea.

4.2 Auktoriteetidiskurssi

Auktoriteetidiskurssiksi nimitän sitä diskurssia, jota käydään oikeudesta, vallasta ja valtuutuksesta. Lainsäädäntötekstien luominen noudattaa omia käytäntöjään. En tarkastele tässä lakitekstin syntyä, vaan kuvaan lainsäädäntöön viittaamista sellaisena kuin se aineistossa on. Varsinaisina auktorisoituina toimijoina aineistossa nousevat esille Suomen viranomaisen tai edelleen Suomen viranomaisen hyväksymä toimija, ja lisäksi suomalaiset kouluttajat ja suomalaiset arvioijat.

Jo vuonna 1998 nostettiin esille se, että Neuvostoliiton alueelta Suomeen muuttavat eivät ole aivan samanlainen ryhmä kuin muista maista tulevat paluumuuttajat. Selonteossa todetaan, että tiedotus ja ohjaus eivät ole riittäviä keinoja tämän ryhmän paluumuuton ohjaukseen vaan tarvitaan voimakkaampia viranomaistoimenpiteitä (esimerkit 20 ja 21). Lainsäädännön tiukentaminen oli tämä voimakkaampi keino (esimerkki 22).

- (20) Tiedolla siitä, että Suomessa on korkea työttömyys ja työn saanti siten vaikeaa, ei ollut vaikutusta heidän muuttopäätökseensä. Siirtolaisuuden työntekijöillä eli heidän olosuhteillaan oli suurempi vaikutus muuttopäätökseen. Osoittautui, että **tiedotus ja ohjaus eivät yksin riittäneet heidän paluumuuttonsa ohjauskeinoiksi, vaan tarvittiin voimakkaampia viranomaistoimenpiteitä.** (Hallituksen selonteko 9.12.1998: 5)
- (21) Koska inkerinsuomalaiset historiallisen taustansa ja olosuhteidensa osalta eroavat muista ulkosuomalaisista - - , **on ollut tarpeen käynnistää viranomaistoimia heidän paluumuuttonsa ohjaamiseksi ja sääntelemiseksi** - - . (Hallituksen selonteko 9.12.1998: 52)

- (22) Perustuslakivaliokunnan lausuntoon viitaten hallintovaliokunta ehdottaa **sääntelyn täsmentämistä niin, että** perusteluissa mainittu **vaatimustaso ilmenee laista**. Muutetussa muodossa laissa säädetään myös siitä, että kysymys on **Suomen viranomaisten järjestämästä kielikokeesta**. (Hallintovaliokunnan mietintö 15/2002, 13.12.2002)

Lakitekstiin kielitaitovaatimus kirjattiin seuraavasti:

- (23) Sen lisäksi, mitä tässä laissa muutoin säädetään, myönnetään määräaikainen oleskelulupa entisen Neuvostoliiton alueelta peräisin olevalle henkilölle: - - jos hakija itse, toinen hänen vanhemmistaan tai ainakin kaksi hänen neljästä isovanhemmastaan on tai on ollut merkittynä asiakirjaan kansallisuudeltaan suomalaiseksi ja **hakijalla on riittävä suomen tai ruotsin kielen taito**. (Laki ulkomaalaislain muuttamisesta 218/2003, 18 a §)
- (24) - - hakija osallistuu lähtömaassa järjestettyyn paluumuuttovalmennukseen ja esittää **Suomen viranomaisen järjestämän kielikokeen suorittamisesta todistuksen, jonka perusteella hänellä on sellainen suomen tai ruotsin kielen taito, joka vastaa Euroopan neuvoston yleiseurooppalaisen viitekehysten mukaisen kielitaidon arviointiasteikon taitotasoa A2** - - . (Laki ulkomaalaislain muuttamisesta 218/2003, 18 a §)

Myös lähtömaassa ennen kielitutkintoa ja Suomeen muuttota tapahtuvalle paluumuuttovalmennukselle määritellään vastuutaho: Suomen viranomaisten järjestämä tai hyväksymä maahanmuuttovalmennus (tiedote, Työvoimaministeriö ja Ulkoministeriö 2002). Määrittely ulottuu kouluttajiin ja kielitutkinnon arvioijiin asti (esimerkki 25 ja aiemmin esimerkit 17 ja 18).

- (25) Valmennuskurssien käytännön organisoinnista huolehtivat suomalaiset kouluttajat. (tiedote, Työvoimaministeriö ja Ulkoministeriö 27.2.2002)

Inkeriläisten kielitutkinnon lisäksi auktoriteettiasemaa laajennetaan Yleisiin kielitutkintoihin (esimerkki 26). Testausjärjestelmä ja sen auktoriteettiasema nousi esille sekä eduskunnan täysistunnon keskustelussa että kielitutkintotyöryhmän 3. jäsenen haastattelussa: *pitää taata, että näillä on suomen tai ruotsin kielen taito, ajatus laadun varmistamisesta* (jolla viitattiin paluumuuttovalmennuksen suomen kielen opetuksen laatuun) ja tarkistus siitä, *onko sitä taitoa riittävästi* (esimerkit 27–28). Virallisella kielitutkinnolla nähdään myös olevan kielen opiskeluun motivoiva merkitys (esimerkki 29).

- (26) Kielitaidon voi todistaa suorittamalla joko Maahanmuuttoviraston järjestämän kielikokeen tai yleisen kielitutkinnon (YKI) suomen tai ruotsin kielessä. (Tiedote, Maahanmuuttovirasto 4.6.2003)

- (27) Nyt tämän lain myötä, jonka tarkoitus on edistää kotoutumista kielitaidon avulla, luodaan tällainen kielitaidon testausjärjestelmä, koska jotenkinhan se **pitää taata, että näillä on suomen tai ruotsin kielen taito.** (Eduskunta 173/2002, 7.1.2003)
- (28) Haastattelija: Mitä ne perustelut tuolloin olivat?
 Miksi tällaista kielitutkintoa tarvittiin?
 Haastateltava: - - käsitys että ei voida olettaa, että nämä muodolliset kriteerit täyttävät hakijat de facto osaisivat suomea riittävästi niin pitäisi sitten jollakin tavalla tarkistaa että he osaa suomea riittävästi voidaksensa (.) tulla toimeen ja integroitua, kotoutua Suomeen. Ja siksi tämä tutkinto sitten tämän tietynlaisen laadun (.) kai sen voi sanoa että se oli tietynlainen **ajatus laadun varmistamisesta, tarkistuksesta että onko sitä taitoa riittävästi.** (työryhmän 3. jäsenen haastattelu 2015)
- (29) Haastateltava: Haluttiin että on tällainen mittari ja ihmisille motivaatio opiskella sitä kieltä että he sitten saavat todistuksen, virallisen arvion siitä kielitaidosta. (työryhmän 2. jäsenen haastattelu 2015)

Auktoriteettidiskurssissa nousi siis esille inkeriläisten erityinen asema paluumuuttajien joukossa. Toisin kuin muut paluumuuttajat, inkeriläisten paluumuuton ohjauskeinoiksi tarvittiin aineistoni mukaan voimakkaampia viranomaistoimia. Näitä toimia olivat lain-säädännön täsmentäminen, kielitutkinnon ja sen toimijoiden määrittäminen ja kielitutkinnon käyttö kielen opetuksen laadun varmistamiseksi. Käytännössä tämä muutos merkitsi kielitaidon arvioinnin asiantuntijoiden vallan kasvua paluumuuttoprosessissa: kielitutkinnon suorittaminen oli yhtenä edellytyksenä oleskeluluvan saamiselle. Esimerkiksi Saksassa paluumuuttoon liittyvän kokeen yhteydessä arviointivaltaa ovat käyttäneet lupaviranomaiset ja kokeessa on ollut piirteitä, joiden perusteella se on enemmän etnisyyksikoe kuin kielikoe (Struck-Soboleva 2006: 64). Suomessa keskeiseksi viranomaistoimeksi on otettu kielitutkinto. Tutkinto on pyritty toteuttamaan kansainvälisiä ALTE:n kielitutkinnon laatukriteereitä noudattaen (työryhmän 3. jäsenen haastattelu 2015). Kielitaito, jota voidaan pitää tyypillisesti pehmeänä taitona (*soft skill*), on saanut paluumuuttoprosessissa merkittävän aseman.

4.3 Syrjäytymisdiskurssi

Syrjäytymisdiskurssia tarkasteltaessa on hyvä pitää mielessä tilanne, kun paluumuuton ehtoja 1990–2000-luvun vaihteessa ruvettiin kiristämään. Tuolloin Suomeen oli muutanut jo noin 20 000 inkeriläistä (tiedote, Sisäministeriö 1999), ja heidän tilanteestaan käytiin hyvin vilkasta keskustelua sekä eduskunnassa että mediassa. Inkeriläisten ja

venäläisten ongelmat olivat laajasti esillä mediassa, ja eduskunnalta vaadittiin toimia tilanteen korjaamiseksi.

Muutosta kuvattiin ensin termillä edellytysten tarkistaminen (tiedote, Sisäministeriö 1999), myöhemmin edellytysten kiristyminen, muuttoaallon ja muuton hillitseminen (vuodesta 2002 alkaen). Esimerkissä 30 yhdistetään kielitaito seuraukseksi halusta tulla Suomeen ja kotoutua:

- (30) Kun täällä puhutaan, että kielitaito mukautetaan lähtöalueella annettavaan opetukseen, toivon, että se ei tarkoita sen vaatimuksen vesittämistä vaan sitä, **että niitä menetelmiä parannetaan ja riittävät resurssit siihen varataan ja odotusaikaa hyödynnetään kielen oppimiseen, koska samallahan selviää se todellinen halu tulla Suomeen ja kotoutua tänne, työllistyä täällä, tulla tänne asumaan.** (Eduskunta 107/2002, 1.10.2002)

Eduskunnan täysistunnossa kielitaitovaatimusta argumentoitiin sekä Suomeen kotoutumista edistävänä (esimerkit 31 ja 32) että kohtuuttomana ja turhana (esimerkit 33 ja 34).

- (31) - - ne, jotka hakeutuvat ja pääsevät tänne sen jälkeen, kun edellytyksenä on kielitaito, niin kotoutuminen onnistuu Suomessa paljon paremmin. (Eduskunta 100/2002, 19.9.2002)
- (32) Paluumuuttajilta edellytettävän kielitaidon toivotaan edistävän paluumuuttajien kotoutumista ja työllistymistä Suomessa. (Eduskunta 107/2002, 1.10.2002)
- (33) Minusta on kohtuutonta vaatia näiltä uusilta nuorilta paluumuuttajilta, jotka ovat hyvin koulutettuja, kielivaatimusta siinä mielessä, että "työ tekijäänsä neuvoo" ja siinä se kielikin opiskellaan samalla työn ohessa. (Eduskunta 107/2002, 1.10.2002)
- (34) Kun henkilöllä on työpaikka täällä, hän on myöskin varsin motivoitunut varmasti suomen kieltä opiskelemaan. (Eduskunta 107/2002, 1.10.2002)
- (35) Paluumuuttajan kielitaito edistää hänen kotoutumistaan ja työllistymistään Suomessa. (Hallituksen esitys 165/2002, 27.9.2002)

Esimerkki 32 on myös osoitus siitä, kuinka diskurssit rakentuvat toinen toistensa päälle: hallituksen esitys ulkomaalaislain muutoksesta julkaistiin 27.9.2002 (esimerkki 35), ja siinä kielitaito yhdistettiin kotoutumiseen ja työllistymiseen. Kun asiasta käytiin keskustelua eduskunnassa 1.10.2002, asiaa esittelevä ministeri käyttää samoja sanoja: *kielitaito, kotoutuminen, työllistyminen*. Tätä kielitaidon, kotoutumisen ja työllistymisen yhdistelmää toistettiin vielä vuonna 2010, kun ulkomaalaislakia taas muutettiin tämän inkeriläispykälän osalta. Ilmaukset toistuivat edelleen samoina (esimerkki 36).

- (36) Kielitaitovaatimuksen lisäämistä lakiin perusteltiin sillä, että paluumuuttajan kielitaito edistää hänen kotoutumistaan ja työllistymistään Suomessa. (Hallituksen esitys 252/2010, 12.11.2010)

Usein tähän yhdistettiin myös kielitaidon puute ja syrjäytyminen:

- (37) - - kielitaidon puute aiheuttaa juurettomuutta, syrjäytymistä työelämästä ja vaikeuttaa koulunkäyntiä, mikä puolestaan helposti johtaa yhteiskunnan normien vastaiseen käyttäytymiseen. (tiedote, Sisäministeriö 24.5.1999)
- (38) Runsaan 10 vuoden aikana Suomeen muuttaneista 25 000 inkeriläisestä suuri osa on syrjäytynyt juuri kielitaidon puuttumisen takia. (Yleisradio 10.12.2003)

Keskustelua kielitaidon vaikutuksesta Suomeen muuton yhteydessä käytiin siis sekä puolesta että vastaan. Johdonmukaisesti toistui kielitaidon yhdistyminen kotoutumiseen ja työllistymiseen. Kaikkein voimakkaimpia väitteitä esitettiin negaation kautta: kielitaidon puute yhdistettiin juurettomuuteen, syrjäytymiseen työelämästä ja normien vastaiseen käyttäytymiseen (esimerkit 37 ja 38, aiemmin myös esimerkit 11–13). Suomen kielen taito esitetään niin kotoutumisen edellytyksenä kuin sen seurauksena.

4.4 Riittävän kielitaidon diskurssi

Kielitutkinnon valmistelun yhteydessä on määriteltävä, mikä on riittävä kielitaidon taso tutkinnon hyväksytyyn suorittamiseen. Inkeriläisten kielitutkinto on ns. läpäisy-tutkinto, jonka hyväksytyllä suorituksella henkilö saa kielitaitoarvion A2. Eduskunta- ja media-aineistosta löytyy melko vähän vihjeitä siihen, miten inkeriläisten kielitutkinnossa päädyttiin taitotasoon A2. Mediassa ja myös eduskunnan täysistunnoissa käyty keskustelu kielitaidosta on usein hyvin mustavalkoista, jolloin kielitaitoa joko on tai ei ole: *Työllistyminen edellyttää suomen kielen taitoa* (Hallituksen selonteko 1998). Siihen mikä tuo taitotaso on, ei oteta kantaa. Esimerkissä 39 kielitaitoa määritellään vuonna 1999 ilmauksella *tulee toimeen*:

- (39) Sisäasiainministeri - - pitää tärkeänä, että inkeriläisten maahanmuuttajien maahanpääsyn edellytyksiä tarkistetaan niin, että tulijoilla on Suomen kulttuurin tuntemus ja **sellainen kielitaito, että sillä tulee toimeen** suomalaisessa yhteiskunnassa. (tiedote, Sisäministeriö 24.5.1999)

Mediakeskustelussa tutkinnon taitotasoa määrittelevät ilmaukset vaihtelivat. Helsingin Sanomissa puhutaan *kakkostasosta, selviämisestä arkielämän tilanteissa, välttävästä kielitaidosta* (esimerkit 40–41). Eduskunta-aineistossa tason määrittelyssä taas turvaudu-

taan hallituksen esityksessä käytettyihin sanamuotoihin (esimerkki 42), joita toistetaan täysistunnoissa (esimerkki 43).

- (40) Sisäministeriö valmistelee erillislakia, jonka mukaan maahan saapuvilta inkeriläisiltä vaadittaisiin yleisen kielisuosituksen **kakkostasoa**. Tuo taso edellyttää **selviämistä suomen kielellä arkielämän tilanteissa**. Taso on **vaativampi kuin auttava suomen kielen taito**. (Helsingin Sanomat 28.2.2002)
- (41) Maahan saapuvilta inkeriläisiltä edellytetään **välttävää suomen kielen taitoa**. (Helsingin Sanomat 19.4.2002)
- (42) - - hakijalta edellytettäisiin sellaista suomen tai ruotsin kielen taitoa, joka vastaa **Euroopan neuvoston yleiseurooppalaisessa viitekehysasiakirjassa esitetyn 6 -portaisen kielitaidon arviointiasteikon taitotasoa A2** (niin sanottu **selviytymistaso**).
- - Arvioitaessa henkilön kielitaitoa yleiseurooppalaisessa viitekehyksessä sovitulla tavalla taitotasoa A2 vastaavaksi, henkilön tulee pystyä **selviytymään jokapäiväisissä puhetilanteissa ja kirjoittamaan yksinkertaisia tekstejä ja viestejä**. Taitotason mukaisesti henkilön tulee pystyä **ymmärtämään selkeää, jokapäiväisiä asioita käsittelevää puhetta tai yksinkertaista kirjoitettua tekstiä**. (Hallituksen esitys 165/2002, 27.9.2002)
- (43) Paluumuuttajilta edellytettäisiin sellaista kielitaitoa, että henkilö pystyisi **ymmärtämään selkeää, jokapäiväisiä asioita käsittelevää puhetta tai yksinkertaista kirjoitettua tekstiä**. Kyse on niin sanotusta selviytymistasosta. (Eduskunta 107/2002, 1.10.2002)
- (44) Inkeriläisten kielikoetta kiiteltiin eduskunnassa. Syntyperän todisteluun perättiin lisää pitävyyttä (Helsingin Sanomat 2.10.2002)

Helsingin Sanomissa yhtenä uutisen aiheena oli kielitutkintoasian käsittely eduskunnassa. Otsikko oli esimerkin 44 mukainen. Tekstissä referoitiin värikästä keskustelua. Kielitaidon tasoa ei kuitenkaan käsitelty lainkaan – ei eduskunnassa eikä myöskään ai-hetta käsittelevässä lehti uutisessa. Eduskuntakeskustelussa käsiteltiin tutkinnon järjes-telyjen luotettavuutta, mutta kielitaito nähtiin jonkinlaisena periaatteellisena kynnyk-senä. Osoitus siitä, että osaa jonkin verran suomea, on todiste motivaatiosta ja halusta kotoutua Suomeen. Kielitaidon tasolle ei puheessa asetettu vaatimuksia.

Kaikissa tekemissäni haastatteluissa nousi esille kielitaidon kehittymisnäkökulma, jonka mukaan on tärkeä päästä vaikuttamaan siihen, että Suomeen tulijat opiskele-vat tai muuten osaavat suomea jo ennen Suomeen muuttoa. Paluumuuttovalmennus-ta on järjestetty Suomen lähialueilla pitkään, jo vuosia ennen kielitutkinnon ottamista käyttöön. Haastatteluaineiston esimerkissä 45 tulee esille *suomen kielen opetuksen ryh-distäytyminen*, esimerkissä 46 *auttava kielitaito, jolla voi selviytyä Suomessa*. Huomiota kiinnitetään siis sekä kielen opetuksen laatuun (kuten myös aiemmassa esimerkissä 28) että oppimisen lopputulokseen eli kielitaitoon.

- (45) Haastateltava: No ainakin mitä nyt sitten tavoitettiin niin oli se että tämä (.) Venäjällä ja (.) pääasiassa Venäjällä annettavaa valmennus- valmennuskoulutus niin se kyllä on erittäin paljon ryhdistäytynyt - - Eli kyllä se on tehostanut kovasti paluumuuttovalmennusta, kielenopetuksen ja varmaan muu- muiltakin osin. (työryhmän 1. jäsenen haastattelu 2015)
- (46) Haastateltava: Joo, se tietysti oli kaikkien keskeisin oli se auttava puhuminen. - - Mut se oli se tärkein, haluttiin, että ihmisillä on auttava kielitaito, selviytymiskielitaito täällä Suomessa. (työryhmän 2. jäsenen haastattelu 2015)

Eräs haastateltava kertoi, että kielitutkintotyöryhmän jäsenet olivat tietoisia kansainvälisen kielitaidon testaamista koskevasta keskustelusta. Tuolloin harkittiin myös tasoa B1, mutta oltiin lopulta varsin yksimielisiä siitä, että A2.1-taso oli järkevä ja perusteltu (työryhmän 3. jäsenen haastattelu 2015). A2-taso vaikuttaa kohtuulliselta myös suhteessa sitä edeltävään kielikoulutukseen: inkeriläisten paluumuuttovalmennus kesti yhden lukuvuoden, pääsääntöisesti kahdeksan tuntia viikossa ja lisäksi joitakin intensiiviviikonloppuja. Vaikka kielenoppija olisi valmennuksen alussa aivan alkeistason suomenoppija, lukuvuoden aikana taitotason A2.1 saavuttaminen voi olla mahdollista.

Tämän aineiston perusteella inkeriläisten kielitutkinnon tasoon liittyviä määritelmät ovat *auttava*, *tydyttävä*, *jokapäiväisessä elämässä riittävä*, *selviytymistaso*. Taitotason perustelu jäi aineistossa kuitenkin varsin vähäiseksi.

5 Pohdinta

Olen tässä artikkelissa tarkastellut niitä merkityksiä, joita inkeriläisten paluumuuttajien kielitutkinnoille on annettu. Diskurssianalyysi osoittautui sopivaksi menetelmäksi: se salli aineiston kartuttamisen tutkimustyön edetessä ja sen avulla aineistosta nousi esille tutkimusaiheen kannalta merkittäviä ilmiöitä. Tarkasteltava ajanjakso aiheutti omat haasteensa aineiston tutkimiselle, sillä pääosa kirjallisesta aineistosta on peräisin vuosilta 2002–2003, kun taas haastattelut on tehty vuonna 2015. Tässä ajassa maahanmuuttotilanne ja maahanmuuttoa koskeva keskustelu ovat muuttuneet voimakkaasti. Jää kuitenkin myöhemmin arvioitavaksi, millä tavoin 2000-luvun alussa vallinnutta tilannetta ja kielitutkinnon käyttöönottoa voidaan verrata nykytilanteeseen ja siihen, mitä vaikutuksia kielitaidon nykyistä laajemmalla testaamisella olisi.

Aineiston analyysi osoittaa, että julkisuudessa käyty inkeriläisten kielitutkinnoon liittyvää keskustelua 2000-luvun alussa ammensi perusteluita tutkinnon tarpeellisuudelle monista lähteistä ja perustelut olivat sekä menneeseen että tulevaisuuteen

pohjautuvia. Tutkintoa valmisteltaessa käytiin keskustelua tutkinnon vaikutuksista kohderyhmän valmiuksiin, kielenopetukseen ja laajemminkin ympäröivään yhteiskuntaan, kuten ALTE:n ohjeessa päättäjille suositellaan (ALTE 2008: 2, 2016: 21). Vaikutukset, joita tavoiteltiin, olivat kuitenkin osin keskenään ristiriitaisia. Ristiriitaisuutta voi ymmärtää tarkastelemalla eri diskursseja, joita aiheesta käytiin.

Aiheen käsittelyä voi hahmotella neljän diskurssin avulla. Identiteettidiskurssi lähti liikkeelle presidentti Koiviston lausunnosta vuonna 1990 ja se toistui eduskunnassa, kun kielitutkinnosta keskusteltiin. Auktoriteettidiskurssi ammensi perustelunsa lakiteksteistä, ja yhdeksi teemaksi nousi inkeriläisten erityisasema muiden paluumuuttajien joukossa. Tarvittiin voimakkaampia viranomaistoimia kuin mitä muiden paluumuuttajaryhmien kohdalla on käytetty. Noita toimia olivat lainsäädännön tarkentaminen, kielitutkinnon ja sen toimijoiden määrittäminen ja kielitutkinnon käyttö opetuksen laadun varmistamiseksi. Kielitaidon osoittaminen virallisessa kielitutkinnossa sai merkittävän painoarvon paluumuuton hallinnollisessa prosessissa. Suomeen muuttamista koskeva keskustelu värittiin pääosin syrjäytymiskeskusteluksi, kuten luvussa 3.3 esitetyt esimerkit osoittavat. Syrjäytyminen yhdistettiin kielitaidon puuttumiseen. Kielitutkinnon avulla haluttiin testata sekä kielitaitoa että motivaatiota kielen opiskeluun. Julki-suudessa ei perusteltu kielitutkinnon taitotasovaatimusta oikeastaan lainkaan. Kielitaito nähtiin sellaisena ominaisuutena, että henkilöllä joko on tai ei ole suomen kielen taitoa. Aiemmissa tutkimuksissa (Alderson ja Wall 1993; Cheng 1998) on havaittu, että kielitutkinnoilla on usein vain vähän vaikutusta opetusmenetelmiin, ennemminkin opetuksen sisältöön. Dipaki-tutkinnon arvioinnissa puhumisen osakoikkeella oli keskeinen merkitys (Työministeriö 2003a; Kärkkäinen & Lankinen 2008). Tämä oli selkeä viesti myös siitä, mitä toivottiin opetettavan paluumuuttovalmennuksessa. Kyse ei siis ollut yksinomaan opetuksen sisällöstä, vaan tavoiteltiin myös opetusmenetelmällisiä muutoksia.

Edellä kuvatut neljä diskurssia (identiteettidiskurssi, auktoriteettidiskurssi, syrjäytymisdiskurssi ja riittävän kielitaidon diskurssi) muodostavat ajallisen jatkumon sekä yhden tekstin sisällä että eri vuosina syntyneiden tekstien välille. Tekstit aloitetaan identiteetistä, menneeseen suuntaavasta, ja teksteissä päädytään tulevaisuuteen suuntaavaan diskurssiin, jossa käsitellään Suomeen muuttoa, Suomessa pärjäämistä ja siihen riittävää kielitaitoa. Jatkumo hahmottuu myös tekstien välillä: tarkastelujakson alkuvaiheessa painottuu identiteettidiskurssi, loppua kohden Suomeen muutto ja riittävän kielitaidon diskurssi.

Dipaki-kielitutkinnon aikakausi on päättynyt, mutta keskustelu kielitaidosta, sen osoittamisesta ja arvioimisesta jatkuu vilkkaana maahanmuuttajien määrän noustua turvapaikanhakijoiden myötä. Saville (2013: 4) kuvasi kehityksen suuntaa vuonna 2013 siten, että siinä missä aiemmin perustason kielitaitovaatimuksia esittivät yliopistot ja

työnantajat, nykyään roolin ovat ottaneet viranomaiset viisumi- ja oleskelulupahakemusten yhteydessä. Tämä on ollut tilanne myös inkeriläisten kohdalla.

Kielitaidon arviointi on aikanaan saanut keskeisen roolin inkeriläisten oleskelulupaprosessissa. Kielitaidon arvioinnin asiantuntijat kehittivät tämän pienen mutta vaikutuksiltaan merkittävän tutkinnon täysin alusta alkaen varsin lyhyessä ajassa. Tässä artikkelissa tutkinnon vaikutuksia on tarkasteltu vain pieneltä osin. Jatkossa täytyy analysoida, ovatko tutkinnolle asetetut tavoitteet toteutuneet ja miten tutkinto on vaikuttanut niihin tahoihin, jotka sen kanssa ovat olleet tekemisissä.

Kirjallisuus

- Alderson, J. C. & D. Wall 1993. Examining washback: the Sri Lankan impact study. *Language Testing*, 10 (1), 41–69.
- ALTE 2008 = *Language tests for social cohesion and citizenship – an outline for policymakers* [online]. Strasbourg: Language Policy Division. Council of Europe [luettu 17.6.2016]. <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?docu mentId=09000016802fc1b9>.
- ALTE 2011 = *Manual for language test development and examining 2011* [online]. Strasbourg: Language Policy Division, Council of Europe [luettu 17.6.2016]. http://www.coe.int/t/dg4/linguistic/ManualLanguageTest-Alte2011_EN.pdf.
- ALTE 2016 = *Kielitestien avulla osalliseksi, integroituneeksi ja kansalaiseksi*. Opas päätöksenteon tueksi. Cambridge: Association of Language Testers in Europe.
- Bachman L. & A. Palmer 1996. *Language testing in practice*. Oxford: Oxford University Press.
- Cheng, L. 1997. How does washback influence teaching? Implications for Hong Kong. *Language and Education*, 11 (1), 38–54.
- Cheng L. 1998. Impact of a public English examination change on students' perceptions and attitudes toward their English learning. *Studies in Educational Evaluation*, 24 (3), 279–301.
- Cheng L. 2004. The washback effect of a public examination change on teachers' perceptions toward their classroom teaching. Teoksessa C. Liying, Y. Watanabe & A. Curtis (toim.) *Washback in Language Testing*. Research Contexts and Methods. Mahwah, New Jersey: Lawrence Erlbaum, 147–170.
- Cheng L. 2014. Consequences, impact and washback. Teoksessa A. J. Kunnan (toim.) *The Companion to Language Assessment*. New York: John Wiley & Sons, Inc., 2479–2494.
- Davydova O. 2002. Interaktiivista identiteettipeliä – havaintoja paluumuutosta Suomeen. Teoksessa S. Laihiala-Kankainen, S. Pietikäinen & H. Dufva (toim.) *Moniääninen suomi. Kieli, kulttuuri ja identiteetti*. Jyväskylän yliopisto. Soveltavan kielentutkimuksen keskus, 154–168.
- Huhta, A., P. Kalaja & A. Pitkänen-Huhta 2006. Discursive construction of a high-stakes test: the many faces of a test-taker. *Language Testing*, 23 (3), 326–350.
- Iskanius S. 2006. *Venäjänkielisten maahanmuuttajaopiskelijoiden kieli-identiteetti*. Jyväskylä studies in humanities 51. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Karjalainen A. 2012. *Liikkuva ja muuttuva suomi. Diskursiivis-etnografinen tutkimus amerikkansuomalaisen kielielämäkertoista*. Jyväskylä studies in humanities 186. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

- Kärkkäinen K. & J. Lankinen 2008. *Computer-delivered test of Finnish for Ingerian returnees* [online]. The 5th Annual EALTA Conference 8th–11th May 2008. Hellenic American Union, Athens, Greece [luettu 17.6.2016]. http://www.ealta.eu.org/conference/2008/docs/posters/Dipaki_handout.pdf.
- Loumbourdi L. 2014. *The power and impact of standardized tests: investigating washback on language exams in Greece*. Frankfurt/Main: Peter Lang.
- Maahanmuuttovirasto 2015a. *Oleskelulupalomakkeet* [online]. Maahanmuuttovirasto [luettu 19.6.2016]. http://www.migri.fi/asiointi/lomakkeet/oleskelulupalomakkeet#ole_en_fi.
- Maahanmuuttovirasto 2015b. *Paluumuuttovalmennus* [online]. Maahanmuuttovirasto [luettu 19.6.2016]. <http://www.migri.fi/paluumuuttovalmennus>.
- Maahanmuuttovirasto 2015c. *Raportti inkerinsuomalaisten paluumuuttajien kielitutkinnoista vuosilta 2003–2014*. Julkaisematon raportti.
- Maahanmuuttovirasto 2015d. *Viimeiset Maahanmuuttoviraston järjestämät kielitutkinnot*. [online]. Maahanmuuttovirasto [luettu 17.6.2016]. http://www.migri.fi/paluumuutto/paluumuuttaja_entisen_neuvostoliiton_alueelta/hakemuksen_jattamisen_edellytykset/kansallisuudeltaan-suomalainen/kielitutkinto/ilmoittautuminen.
- Maahanmuuttovirasto 2015e. *Kielitutkinto paluumuuttajille* [online]. Maahanmuuttovirasto [luettu 17.6.2016]. http://www.migri.fi/paluumuutto/paluumuuttaja_entisen_neuvostoliiton_alueelta/hakemuksen_jattamisen_edellytykset/kansallisuudeltaan-suomalainen/kielitutkinto.
- Maahanmuuttovirasto 2016. *Raportti inkerinsuomalaisten paluumuuttajien kielitutkinnoista vuosilta 2005–2016*. Julkaisematon raportti.
- McNamara T. 2005. 21st century shibboleth. Language tests, identity and intergroup conflict. *Language Policy*, 4 (4), 351–370.
- Mielonen R. 2014. *Inkerinsuomalaisten paluumuuttovalmennuskoulutus. Lukuvuosi 2013–2014 Pietarissa, Hatsinassa ja Petroskoissa*. Loppuraportti. Etelä-Kymenlaakson ammattiopisto. Julkaisematon raportti.
- Mielonen R. 2015. *Paluumuuttovalmennuksen toteutuksesta*. Haastattelu 15.7.2015.
- Moore S., R. Stroupe & P. Mahony 2009. Perceptions of IELTS in Cambodia: a case study of test impact in a small developing country. Teoksessa J. Osbourne (toim.) *IELTS report 6*, vol 13. Melbourne/Manchester: IELTS Australia and British Council, 293–401.
- Pietikäinen S. 2012. Kieli-ideologiat arjessa. Neksusanalyysi monikielisen inarinsaamenpuhujan kielielämäkerrassa. *Virittäjä*, 3, 410–442.
- Pietikäinen S. & A. Mäntynen 2009. *Kurssi kohti diskurssia*. Tampere: Vastapaino.
- Potter J. & M. Wetherell 1987. *Discourse and social psychology. Beyond attitudes and behaviour*. London: Sage.
- Saville N. 2009. Language assessment in the management of international migration: a framework for considering the issues. *Language Assessing Quarterly*, 6 (1), 17–29.
- Saville N. 2013. Language Testing and Immigration. Teoksessa C. A. Chapelle (toim.) *The Encyclopedia of Applied Linguistics*. Hoboken, New Jersey: Wiley.
- Saville N. & R. Hawkey 2004. The IELTS impact study: investigating washback on teaching materials. Teoksessa C. Liying, Y. Watanabe & A. Curtis (toim.) *Washback in language testing. Research contexts and methods*. Mahwah, New Jersey: Lawrence Erlbaum, 73–96.
- Scollon R. & S. Wong Scollon 2004. *Nexus analysis. Discourse and the emerging internet*. London: Routledge.
- Struck-Soboleva J. 2006. Controversies surrounding language policy and the integration process of Russian Germans in Germany. *Language and Intercultural Communication*, 6 (1), 57–95.
- Tarnanen M., J. Junttila & E. Westinen 2009. *Suunnitelma Yleisten kielitutkintojen keskitason testin digitalisoinnin toteuttamiseksi* [online]. Manner-Suomen ESR-hanke. Soveltavan

- kielentutkimuksen keskus. Jyväskylän yliopisto [luettu 17.6.2016]. Saatavissa: http://www.oph.fi/download/113827_KOKO_SUUNNITELMA_2402.pdf.
- Työministeriö 2003a. *Inkerinsuomalaisten paluumuuttajien kielitestin perusteet*. Helsinki: Työministeriö.
- Työministeriö 2003b. *Ulkomaalaislain 18 a §:n toimeenpanoa koordinoivan työryhmän asettaminen*. Asiakirja 1.4.2003. 635/021/2003TM. Helsinki: Työministeriö.
- United Nations 2015. *International migration report 2013*. Department of Economic and Social Affairs. Population Division. December 2013.
- Van Avermaet P. & R. Pulinx 2013. Language Testing for Immigration to Europe. *The Companion to Language Assessment*. New York: John Wiley & Sons, Inc., 376–389.
- Virtanen A. 2011. Käsitäyksiä kansainvälisesti rekrytoitujen hoitajien ammatillisesta kielitaidosta ja sen kehittymisestä mediakeskusteluiden ja asiantuntijan haastattelun analyysia. *Puhe ja kieli*, 31 (4), 153–172.
- Wall D. 1997. Impact and washback in language testing. Teoksessa C. Clapham & D. Corson (toim.) *Encyclopedia of language and education*. Dordrecht: Kluwer Academic, 291–302.
- Watanabe Y. 2004. Teacher factors mediating washback. Teoksessa C. Liying, Y. Watanabe & A. Curtis (toim.) *Washback in language testing. Research contexts and methods*. Mahwah, New Jersey: Lawrence Erlbaum, 129–146.

Aineistolähteet

- Täysistunnon pöytäkirjoja vuodelta 2002. Eduskunta.
- Hallintovaliokunnan mietintö 2002. Hallituksen esitys laiksi ulkomaalaislain 18 a §:n muuttamisesta [online]. Helsinki: Eduskunta [luettu 17.6.2016]. https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/mietinto/Documents/havm_15+2002.pdf#search=Hallintovaliokunnan%20mietint%C3%B6%2015%2F2002.
- Hallituksen esitys 2002. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi ulkomaalaislain 18 § muuttamisesta [online]. Helsinki: Eduskunta [luettu 17.6.2016]. https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/HallituksenEsitys/Documents/he_160+2002.pdf#search=he%20160%2F2002.
- Hallituksen esitys 2010. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi ulkomaalaislain 48 §:n muuttamisesta [online]. Helsinki: Eduskunta [luettu 20.6.2016]. https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/HallituksenEsitys/Documents/he_252+2010.pdf#search=HE%20252%2F2010.
- Helsingin Sanomat. Artikkeleita vuosilta 2002–2003.
- Laki ulkomaalaislain muuttamisesta 218/2003 [online] [luettu 14.6.2016]. <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2003/20030218>.
- Tiedotteita. Viranomaistiedotteita vuosilta 1999–2003. Maahanmuuttovirasto, Sisäministeriö, Työvoimaministeriö ja Ulkoministeriö.
- Työministeriö 1998. Inkerinsuomalaisten maahanmuutto Suomeen 1990-luvulla. Hallituksen selonteko 1998. Hallituksen selonteko eduskunnan ulkoasiainvaliokunnalle. Työhallinnon julkaisu 215. Helsinki: Työministeriö.
- Työministeriö 2003a. Inkerinsuomalaisten paluumuuttajien kielitestin perusteet. Helsinki: Työministeriö.
- Työryhmän jäsenten haastattelut vuonna 2015. Työministeriön alainen 1.4.2003–31.3.2004 toiminut työryhmä.
- Yleisradio 1990. Tasavallan presidentti Mauno Koiviston haastattelu. Ajankohtainen kakkonen 10.4.1990.
- Yleisradio 2003. *Inkeriläisten kielitaito testiin* [online]. Uutinen [luettu 20.6.2016]. <http://yle.fi/uutiset/3-5151940>.